

بررسی وضع اسناد در ۳۰ سال پیروزی انقلاب اسلامی

■ رضا فراستی^۱

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

چکیده

نگهداری اسناد تاریخی یا اسناد آرشیوی در ایران از دیرباز سابقه داشته، به طوری که در ادوار مختلف تاریخی، محل نگهداری آنها و نیز مسئول مربوط مشخص بوده است. تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی فعالیت به منظور ایجاد آرشیو و انتشار اسناد محدود و عموماً هدف از آن حفظ اسناد بود. اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به ایجاد آرشیو و انتشار اسناد توجه خاصی شد، به طوری که سازمان‌های جدید برای این منظور به وجود آمد، عرضه اسناد مکتوب دوره گذشته که نزد اشخاص حقیقی و حقوقی نگهداری می‌شد مرسوم گردید و تحقیق و پژوهش متکی بر اسناد و انتشار اسناد تاریخی نیز رونق گرفت. هم‌اکنون با توجه به فعالیت‌های آرشیوی، زمینه برای ایجاد نظام ملی اسنادی کشور مهیاست.

کلیدواژه‌ها: اسناد تاریخی، آرشیو، تاریخ شفاهی، نظام ملی اسنادی، ایران، انقلاب اسلامی ایران و جمهوری اسلامی ایران.

اسناد و مدارک تاریخی که عموماً ابتدا در ادارات تولید و از بایگانی‌های آنها به دست آمده است، به دلیل اصالت و اعتبارشان اهمیت ویژه‌ای در تحقیق دارند. این اسناد با زمان و رویدادی خاص و حقیقی ارتباط داشته و در نتیجه رابطه مستقیم و طبیعی بین اثر و مؤثر وجود دارد. مادامی که اسناد مربوط به امور جاری و روزمره اداری است، دارای ارزش اداری هستند و پس از خروج از گردش فعالیت‌های روزمره اداری، ارزش تحقیقی و استنادی و و بالطبع ارزش نگهداری دائمی خواهند یافت و به آنها اسناد آرشیوی یا اسناد تاریخی گفته می‌شود (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰، ص ۵).

الواح گلی و کتیبه‌های مکشوفه در عملیات باستان‌شناسی حاکی از سابقه آرشیو در ایران است. در دوره هخامنشیان اسناد اداری در محلی به نام خزانه به منظور استفاده در موقع مقتضی نگهداری می‌شد. در حکومت‌های مختلف امر نگهداری اسناد در خزانه متداول بوده است، چنانکه در دوره غزنویان به خزانه اسناد، خزانه حجت و رئیس آن را دیوان‌بان می‌گفته‌اند.

در ادوار مختلف سواد احکام و فرمان‌ها را در دفاتر مخصوص به ترتیب تاریخ صدور می‌نوشتند. در دوره صفوی نیز رونوشت تمام ارقام و احکام و نشان‌ها و پروانچه‌ها و نامه‌ها و اسناد را در دفاتر ثبت می‌کردند و به آنها دفاتر خلود می‌گفتند و محلی را که این دفاتر در آنجا نگهداری می‌شد، انبار دفترخانه دیوان اعلی می‌نامیدند.

در زمان فتحعلی‌شاه و محمدشاه، اسناد و مکاتبات و سواد فرمان‌ها در دربار قاجار نگهداری می‌شد و آرشیو

مجلس شورای ملی در اردیبهشت سال ۱۳۴۹ قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران را تصویب کرد

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تحول عظیمی در جمع‌آوری، نگهداری، ایجاد آرشیو و انتشار اسناد به‌وجود آمد

جزء اداره بیوتات بود. در زمان ناصرالدین‌شاه که رفته‌رفته دستگاه اداری کشور توسعه یافت و سفیرانی به کشورهای دیگر می‌فرستادند، بر وظیفه و کار وزارت امور خارجه افزوده شد و به‌ناچار آرشیو سیاسی از آرشیو مالی و اداری جدا شد. آرشیو سیاسی در وزارت امور خارجه و آرشیو مالی در دستگاه مستوفی الممالک قرار گرفت، ولی ترتیب و روش صحیح و درستی برای نگهداری اسناد و نوشته‌ها نبود. در این دوره در وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اداری کشور، بایگانی ثابتی نبود. گاهی منازل رجال محل کار آنها بود و بالطبع پس از اتمام مسئولیت اسناد و مدارک نزد اشخاص باقی می‌ماند. مجموعه اسنادی که در خانواده‌های رجال قدیمی به‌دست آمده از این قبیل است.

وضع اسناد قبل از انقلاب اسلامی

تا آنجا که اطلاع داریم تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، غیر از سازمان اسناد ملی سابق، اسناد و مدارک تاریخی نزد اشخاص حقیقی و حقوقی در داخل کشور به‌شرح زیر نگهداری می‌شد:

- عکس‌های تاریخی از دوره ناصرالدین‌شاه به بعد در آلبوم خانه سلطنتی کاخ گلستان؛

- گزارش‌ها، عکس‌ها و سایر اطلاعات خبری در سازمان خبرگزاری پارس (فدایی عراقی، ۱۳۷۷، ص ۱۷)؛

- اسناد اداری آستان قدس رضوی به‌انضمام اسناد اهدایی یا وقفی توسط اشخاص حقیقی در آستان قدس؛

- بخشی از اسناد رجال به‌صورت اهدا یا وقف در کتابخانه مجلس شورای ملی؛

- اسناد و عکس‌های تاریخی جمع‌آوری یا هدیه‌شده به بخش خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران؛

- اسناد قدیمی به‌صورت هدیه یا خرید در انجمن حکمت و فلسفه؛

- جمع‌آوری عکس‌های موردنیاز در روزنامه و مجلات از جمله روزنامه اطلاعات و مجله تهران مصور؛

- نگهداری عکس و نگاتیو توسط عکاسان قدیمی در تهران و شهرستان‌ها از جمله علی‌خادم، ابراهیم کلانتران، فتو طهمانی.

در سال ۱۳۱۷ ق. / ۱۲۸۷ ش. وزارت امور خارجه به‌تقلید از روش بایگانی کشورهای اروپایی، بایگانی خود را مرتب کرد. بعد از استقرار مشروطه و تقسیم امور کشور به چندین وزارتخانه، هر وزارتخانه اسناد و مکاتبات و مدارک خود را نگهداری می‌کرد (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰، ص ۳۰ - ۳۷).

مجلس شورای ملی در اردیبهشت سال ۱۳۴۹ قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران را تصویب کرد. در ماده اول قانون مذکور چنین آمده است: «به‌منظور جمع‌آوری و حفظ اسناد ملی ایران در سازمان واحد و فراهم‌آوردن شرایط و امکانات مناسب برای دسترسی عموم به این اسناد و همچنین صرفه‌جویی در هزینه‌های اداری و استخدامی از طریق تمرکز پرونده‌های راکد وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و امحای اوراق زائد، سازمانی به‌نام سازمان اسناد ملی ایران وابسته به سازمان امور اداری و

از آنجاکه اکثر اموال رجال و مربوطین حکومت پهلوی به نفع بنیاد مستضعفان مصادره شد، لذا اکثر اسناد شخصی افراد نیز در بنیاد مذکور جمع آوری گردید

پس از تسخیر سفارت آمریکا از سوی دانشجویان پیرو خط امام، اسناد آن به منظور آگاهی و بیداری مردم و نیز استفاده محققان تنظیم و منتشر شد

- جمع آوری اسناد قدیمی به منظور انجام تحقیقات تاریخی و انتشار آنها توسط اشخاص حقیقی از جمله جهانگیر قائم مقامی، محمدعلی کریمزاده تبریزی، ابراهیم صفایی بنا به نوشته‌های خودشان؛

- نگهداری مدارک خانوادگی بسیاری از رجال، صاحب‌منصبان و متنفذان دوران قاجار و پهلوی در خانواده‌ها در میان بقچه‌ها، صندوقچه‌ها و کسوها.

- اسناد مربوط به فرهنگ عامه و فولکلور و نیز مواد سمعی و بصری در رادیو و تلویزیون؛

- نگهداری اسنادی از قبیل فرمان‌ها، ارقام، احکام، قباله‌های ازدواج و غیره در موزه‌های مختلف کشور از جمله اسناد بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی در موزه ایران باستان سابق.

وضع اسناد پس از انقلاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تحول عظیمی در جمع آوری، نگهداری، ایجاد آرشیو و انتشار اسناد به وجود آمد. در مواردی سازمان‌ها، مؤسسات و نهادهای جدید به منظور انجام امور مذکور تأسیس شدند.

مجموعه فعالیت‌های اسنادی پس از پیروزی انقلاب اسلامی که از جمله افتخارات ما می‌باشند، عبارتند از:

- با سقوط رژیم پهلوی، اسناد سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) به دست نیروهای انقلاب افتاد. پس از مدتی مرکز اسناد انقلاب اسلامی تأسیس و تصویر بخشی از اسناد ساواک به آنجا منتقل شد. عکس‌های علی‌خادم، از جمله منابعی است که در آن مرکز نگهداری می‌شود. این مرکز تاکنون با توجه به اسناد مذکور و نیز اسنادی دیگر، کتاب‌های متعددی را به چاپ رسانده است.

- هم‌اکنون اصل اسناد ساواک در وزارت اطلاعات نگهداری می‌شود. در آنجا به همین منظور واحد مرکز بررسی اسناد تاریخی تأسیس و کتاب‌های بی‌شماری با توجه به آن اسناد از سوی این مرکز منتشر شد. شایان ذکر است بخشی از اسناد دربار پهلوی نیز در مرکز مذکور نگهداری می‌شود.

- پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با صدور احکام حاکم شرع مبنی بر مصادره اموال رجال، عمال و مربوطین حکومت پهلوی به نفع بنیاد مستضعفان، بنیاد شهید، کمیته امداد، سازمان تبلیغات اسلامی و نظایر آن، اسناد خانوادگی محکومان توسط نهادهای مذکور جمع آوری گردید. در مواردی اینگونه اسناد و مدارک توسط سازمان‌های دیگر از

جمله آستان قدس رضوی گردآوری شد.

- از آنجاکه اکثر اموال رجال و مربوطین حکومت پهلوی به نفع بنیاد مستضعفان مصادره شد، لذا اکثر اسناد شخصی افراد نیز در بنیاد مذکور جمع آوری گردید و برای کار روی اسناد، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی که بعدها به مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران تغییر نام داد، تأسیس شد. در این مؤسسه، علاوه بر موارد مذکور، اسناد و عکس‌های تاریخی دیگران از طریق اهدا و خرید از جمله عکس‌های ابراهیم کلاتران، نگهداری، به صورت علمی آرشیو و با توجه به آنها کتاب‌های متعددی به چاپ رسیده است.

- سازمان اسناد ملی سابق با گسترش فعالیت‌های خود در امور اسنادی، تشویق اشخاص حقیقی به اهدای سند، ایجاد مدیریت‌های منطقه‌ای در شمال، جنوب، شرق و غرب کشور، فعالیت خود را ادامه داد تا اینکه پس از دگرگونی در ساختار اداری، در سال ۱۳۸۱ با کتابخانه ملی ادغام و هم‌اکنون تحت عنوان معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی فعالیت و منابع مختلفی را نیز منتشر می‌کند. اسناد اداره بیوتات سابق‌الذکر به این مجموعه منتقل شده است. اسناد انجمن حکمت و فلسفه که جزء مطالب قبل از انقلاب از آنها یاد شد، هم‌اکنون در کتابخانه ملی در بخش جداگانه‌ای نگهداری می‌شود.

- سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی که در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایجاد شد، کتاب‌ها، مدارک و اسناد مختلف از جمله اسناد ممیزی کتاب‌های دوره پهلوی را که در وزارت فرهنگ و هنر سابق بود، نگهداری می‌کرد. منابع اطلاعاتی این سازمان در سال ۱۳۷۸ به کتابخانه ملی منتقل شد و هم‌اکنون در این کتابخانه در بخشی جداگانه نگهداری می‌شود.

- فعالیت‌های آرشیوی در کاخ موزه گلستان بر روی عکس‌های تاریخی موجود در آلبوم خانه آغاز شده است. از عکس‌ها نکاتیو تهیه و تعدادی از آنها نیز شناسایی گردیده‌اند. با استفاده از عکس‌ها از مراجعان خاص به عموم محققان میسر شده است.

- اسناد بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی که هم‌اکنون در موزه ملی ایران (ایران باستان سابق) نگهداری می‌شوند، به دلیل قدمتشان اهمیت ویژه‌ای دارند. فهرست این اسناد تهیه و ان‌شاءالله به زودی چاپ خواهد شد. اغلب اسناد مرمت و از آنها میکروفیلم نیز تهیه شده است.

- مجموعه اسناد و عکس‌های تاریخی بخش خطی

از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۵ جلساتی با عنوان مهنا (مجمع هماهنگی نهادهای اسنادی) به منظور تبادل اطلاعات و هماهنگی در بین سازمان‌های دارنده اسناد تشکیل می‌شد که از اوایل سال ۱۳۷۶ به بعد فعالیت آن مسکوت ماند

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران از طریق خرید و اهدا گسترش یافته، امور آرشیوی بر آنها جاری و در تحقیق و پژوهش مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند.

- اسناد هفت دوره مجلس سنا، ۲۴ دوره مجلس شورای ملی در واحدی با نام جدید کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی جمع‌آوری و فعالیت‌های آرشیوی بر روی آنها آغاز شده است.

- پس از تسخیر سفارت آمریکا از سوی دانشجویان پیرو خط امام، اسناد آن به منظور آگاهی و بیداری مردم و نیز استفاده محققان تنظیم و منتشر شد.

- اسناد مکتوب و مضبوط هشت سال دفاع مقدس مربوط به قرارگاه‌های عملیاتی در مرکز تحقیقات جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نگهداری و فعالیت‌های آرشیوی و تحقیق و پژوهش در موضوع جنگ بر آنها صورت گرفته و منابعی نیز به چاپ رسیده است.

- در بنیاد شهید انقلاب اسلامی، اسناد و مدارک شخصی شهید، شامل مکاتبات، وصیت‌نامه‌ها و نظایر آن جمع‌آوری شده و در تحقیق و پژوهش مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند.

شایان ذکر است اسنادی که بنا به احکام صادره از دادگاه‌های انقلاب مربوط به عمال و مربوطین دوره پهلوی به بنیاد شهید سپرده شده بود، در سال ۱۳۷۳ به آستان قدس رضوی واگذار گردید.

- آستان قدس رضوی نسبت به ایجاد آرشیو از اسناد اداری آستان، اسناد اهدایی و جمع‌آوری در واحدی با نام جدید سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد اقدام کرده است.

- نیروی انتظامی عملیات آرشیوی را بر روی اسناد قبل از انقلاب اسلامی، شامل اسناد شهربانی و ژاندارمری سابق، آغاز کرده است.

- مرکز اسناد شهید باهنر، وابسته به نهاد ریاست جمهوری - حاوی اسناد نخست‌وزیری در دوره پهلوی و نیز

جمهوری اسلامی، دوره‌های مختلف ریاست جمهوری و نیز بخشی از اسناد وزارت دربار - ایجاد آرشیو و همچنین تحقیق و پژوهش در واحدی به نام اداره کل آرشیو، اسناد و موزه دفتر رئیس جمهور را در دست اجرا دارد و تاکنون چندین کتاب با توجه به اسناد فوق منتشر کرده است.

- با ایجاد بنیاد ایران‌شناسی در سال ۱۳۷۶ و شعب آن در نقاط مختلف کشور مثل شعبه آستان بوشهر، اسناد و مدارک بومی جمع‌آوری و انتشار آنها در دستور کار است.

- دایرةالمعارف‌ها از جمله دایرةالمعارف بزرگ اسلامی اسنادی را به صورت خرید یا اهدا گردآوری کرده‌اند.

- برخی از خانواده‌ها علاقه‌مند شده‌اند تا اسناد خانوادگی خود را به طور مستقیم یا با استفاده از بودجه دیگران منتشر

پس از پیروزی انقلاب جمع‌آوری خاطرات شفاهی به‌عنوان نوعی سند جدید در دستور کار تعدادی از مراکز قرار گرفته است

میرزا کوچک جنگلی آغاز شده است. از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۵ جلساتی با عنوان مهنا (مجمع هماهنگی نهادهای اسنادی) به‌منظور تبادل اطلاعات و هماهنگی در بین سازمان‌های دارنده اسناد تشکیل می‌شد که از اوایل سال ۱۳۷۶ به بعد فعالیت آن مسکوت ماند. پس از مدتی جلسات دیگری با حضور سازمان‌های محدودتر از مهنا تحت عنوان مهتاب (مراکز و مؤسسات اسنادی و تاریخ پژوهشی) تا اواخر سال ۱۳۸۶ به‌منظور هماهنگی در همکاری‌های امور اسنادی و پژوهش‌های تاریخی تشکیل می‌شد.

مراکز دارای اسناد تاریخی و نیز تاریخ‌پژوهی، تاکنون نشست‌ها و همایش‌هایی در موضوعات تاریخی و نمایشگاه‌های متعدد اسناد و عکس‌های تاریخی به‌صورت انفرادی یا مشترک برگزار کرده‌اند. اما همایش‌هایی به‌طور مستقیم یا بخشی درباره اسناد برگزار شده که برخی از آنها عبارتند از:

- سال ۱۳۶۹ «سمینار کاربردی مراکز و سازمان‌های پژوهشی و اطلاع‌رسانی»، مرکز اسناد فرهنگی انقلاب اسلامی.

- سال ۱۳۷۹ «سمینار مقدماتی نسخه‌های خطی»، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

- سال ۱۳۸۱ «همایش اسناد و تاریخ معاصر»، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات.

- سال ۱۳۸۳ «دومین همایش ملی ایران‌شناسی»، بنیاد ایران‌شناسی.

- سال ۱۳۸۶ «همایش آرشیو، کتابخانه و موزه؛ وجوه اشتراک و افتراق»، انجمن علمی دانش‌جویی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهراء (س).

- در اردیبهشت ۱۳۸۸ نیز همایش «آرشیو برای همه»

کنند، مثل تاریخ بیگدلی، مدارک و اسناد تألیف غلامحسین بیگدلی یا مجموعه اسناد علی سپهری اردکانی به‌کوشش صادق حسینی اشکوری.

- مرکز اسناد وزارت امور خارجه با نام مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی فعالیت‌های خود را گسترش داده، امر آرشیو را با سازماندهی و ماشینی کردن اطلاعات آغاز و تا کنون کتاب‌های قابل توجهی با استفاده از اسناد آنجا منتشر کرده است.

- اخیراً اسناد باستانی‌های را کد قوه قضائیه به‌منظور ایجاد آرشیو مورد توجه مسئولان مربوطه آن دستگاه قرار گرفته است. امید است به‌زودی شاهد موفقیت‌های آنها باشیم.

- جمع‌آوری اسناد در بنیاد پژوهشی و فرهنگی

اسناد توجه بیشتر شده و اشخاص حقیقی صاحب مدارک را به اهدا و نگهداری اسناد در داخل کشور تشویق کرده‌اند. تحقیقات و پژوهش‌های متکی به اسناد گسترش یافته و منابع متعددی به چاپ رسیده است.

این نوشته بیشتر جنبه گزارشی دارد. نگارنده طی ۲۳ سال کار آرشیوی، بازدید از مراکز و نیز تدریس با موارد مذکور برخورد داشته و اطلاعات آنها را جمع‌آوری کرده است.

امید است در آینده درباره اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب اسناد تاریخی و آرشیوهای داخل کشور، به‌طور مفصل تحقیق شود تا بتوان نظام ملی اسنادی کشور را راه‌اندازی کرد. به‌اعتقاد نگارنده با توجه به تجربه‌های بدست‌آمده در امر آرشیو، توجه سازمان‌ها و نهادها به ضرورت پرداختن به امور اسناد، توجه پژوهشگران به استفاده از اسناد در تحقیقات یا به‌عبارتی پژوهش‌های متکی به اسناد و پیشرفت تکنولوژی؛ شرایط برای ایجاد پایه‌های نظام ملی اسنادی کشور مهیا شده است. در نظام مذکور امر جمع‌آوری و تهیه، سازماندهی، ارائه خدمات، حفظ و نگهداری به‌صورت قانون‌مند و یکدست و شفاف خواهد بود. در این نظام تمرکز فیزیکی منابع اطلاعاتی مفهومی ندارد، بلکه با ایجاد نظام و شبکه اطلاعاتی، ضمن کاهش هزینه‌ها، سهولت در امر تحقیق میسر شده و در اسرع وقت محققان به اسناد موردنظر دسترسی خواهند داشت.

را معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی برگزار خواهد کرد.

پس از پیروزی انقلاب جمع‌آوری خاطرات شفاهی به‌عنوان نوعی سند جدید در دستور کار تعدادی از مراکز قرار گرفته که عبارتند از: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایدار زیر نظر سازمان تبلیغات اسلامی، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی و مرکز تاریخ معاصر ایران.

در موضوع تاریخ شفاهی تاکنون چهار کارگاه آموزشی و یک همایش به‌شرح زیر (صالحی فشمی، ۱۳۸۶، ص ۱۳۹) برگزار شده است.

- نخستین نشست تاریخ شفاهی در اردیبهشت سال ۱۳۸۲، دومین نشست در آذر همان سال و سومین نشست در خرداد سال ۱۳۸۶ از سوی گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.

- چهارمین نشست تخصصی و کارگاه آموزشی تاریخ شفاهی ششم و هفتم اسفند سال ۱۳۸۶ از سوی مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایدار و گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.

- اولین همایش تاریخ شفاهی ایران در اسفند ۱۳۸۵ توسط سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

همایش بعدی در اسفند ۱۳۸۷ از سوی آستان قدس رضوی برگزار خواهد شد.

در مجموع فعالیت درباره اسناد طی سه دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی رو به گسترش بوده است. همچنین اسناد مکتوم نزد رجال گذشته و سازمان‌های حکومت پهلوی در اختیار محققان قرار گرفته، فعالیت برای ایجاد آرشیو به‌صورت علمی آغاز شده، سازمان‌ها و واحدهای جدید، به‌خصوص در نهادهای وابسته به دولت برای این منظور تأسیس شده، به‌بایگانی‌ها توجه و نسبت به ایجاد موزه و مرکز اسناد اقدام شده، از فناوری روز - نظیر رایانه و نرم‌افزارهای اطلاع‌رسانی، اسکن، مراکز امن برای نگهداری (ساختمان، تجهیزات، شرایط نگهداری)، ایجاد واحدهای آسیب‌شناسی و مرمت، و ایجاد سایت در اینترنت - در نگهداری، سازماندهی و اطلاع‌رسانی استفاده شده است. علاوه بر آن به جمع‌آوری

پی‌نوشت

1. farasati@iichs.org

مآخذ

۱. آشنایی با سازمان اسناد ملی ایران (۱۳۷۴). فصلنامه تحقیقات تاریخی، س ۵، ش ۱۷ و ۱۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۴).
۲. صالحی فشمی، پیمان (۱۳۸۶). «گزارشی از چهارمین نشست تخصصی و کارگاه آموزشی تاریخ شفاهی»، فصلنامه تحقیقات تاریخی. س ۱۷، ش ۶۸ (زمستان ۱۳۷۴).
۳. فدایی عراقی، غلامرضا (۱۳۷۷). مقدمه‌ای بر شناخت اسناد آرشیوی، تهران: سمت.
۴. قائم‌مقامی، جهانگیر (۱۳۵۰). مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی، تهران: انجمن آثار ملی.